

РОЛЬ ЗОЛОТА І СУЧАСНИХ ГРОШЕЙ В ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ КРАЇНИ

Досліджуються етапи еволюційного розвитку золота як грошей та його роль в економічному розвитку країни за умов втрати ним всіх функцій грошей і ролі загального еквіваленту вартості. Досліджується також і роль сучасних кредитних (квазі-товарних) грошей без власної вартості і зв'язку із золотом, які дозволяють створювати умовновартісний товарообмін, розвивати грошово-кредитні відносини і реалізацію виробленого в країні ВВП.

Ключові слова: еволюція золота як грошей, золотовалютні резерви, сучасні кредитні (квазі-товарні) гроші, банкноти, грошові білети, функції грошей

Explores the stages of the evolutionary development of gold as money and its role in the economic development of the country taking into account the loss of all the money functions and role of a universal equivalent value. Also studied and the role of the modern credit (quasi-commodity) money without own cost and communication with gold, allowing you to create условностоимостной barter, develop monetary relations and implementation of the produced GDP.

Keywords: the evolution of gold as money, gold currency reserve, modern credit (quasi-commodity) money, bills, cash tickets, the functions of money

Світова економічна криза, яка ще не закінчилася, ще однозначно не визначена з точки зору її природи, механізму та наслідків (бо немає можливості описати історію війни, коли йде битва). Однак те, що ця криза має монетарну складову, що однією з її головних причин є криза валютно-монетарної архітектури, яка склалася сьогодні у світі – це факт. Тому, як нам здається, світ

буде трясти до тих пір, доки буде існувати діюча архітектура міжнародної валютно-фінансової системи, яка склалася сьогодні у світі. З цього випливає, що сама проблематика природи сучасних грошей, валюти, грошового обороту та міжнародних розрахунків є надзвичайно актуальною і малодослідженою, саме чому і присвячена ця стаття.

ЕТАПИ ЕВОЛЮЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЗОЛОТА ЯК ГРОШЕЙ

В процесі історичного розвитку товарообміну за золотом на тисячоріччя закріпилася роль загального еквіваленту вартості, в зв'язку із чим воно, на відміну від інших товарів, стало грошима, тобто посередником у товарообміні будь-яких товарів у світі. Однак, з бурхливим розвитком зовнішньоекономічної торгівлі, використання золота як посередника у товарообміні стало стримувати економічний розвиток країн і поступово золото стало витіснятися з обігу паперовими грошима і втрачати грошові функції. Проте, до останньої чверті ХХ сторіччя, незважаючи на широке використання в обігу знаків золота - банкнот, золото все ж таки продовжувало зберігати за собою такі функції грошей як міра вартостей та засіб нагромадження скарбів. Етапи еволюції існування золота як грошей надані на рис. 1.

Як видно на рис. 1, функціонування золота як грошей з першого етапу свого існування характеризується виконанням золотом, перш за все, функції міри вартостей¹ і засобу обігу, саме які при використанні золота як грошей на

¹ бо як писав К.Маркс, золото стало грошима саме «...тому, щоб дати товарному світові *матеріал для вираження вартості...*» [3, т. 23, с. 101, курсив Л. Р.]. Відповідно, за Марксом, як міра вартості гроші «...використовуються для того, щоб перетворювати вартості безкінчено різноманітних товарів у ціни, у мислено уявлювальні кількості золота; як масштаб цін вони вимірюють ці кількості золота. <...> Як міра вартостей і як масштаб цін, гроші виконують дві цілком різні функції. Мірою вартостей вони є як суспільне втілення людської праці, масштабом цін - як фіксована вага металу.» [3, т. 23, с. 104].

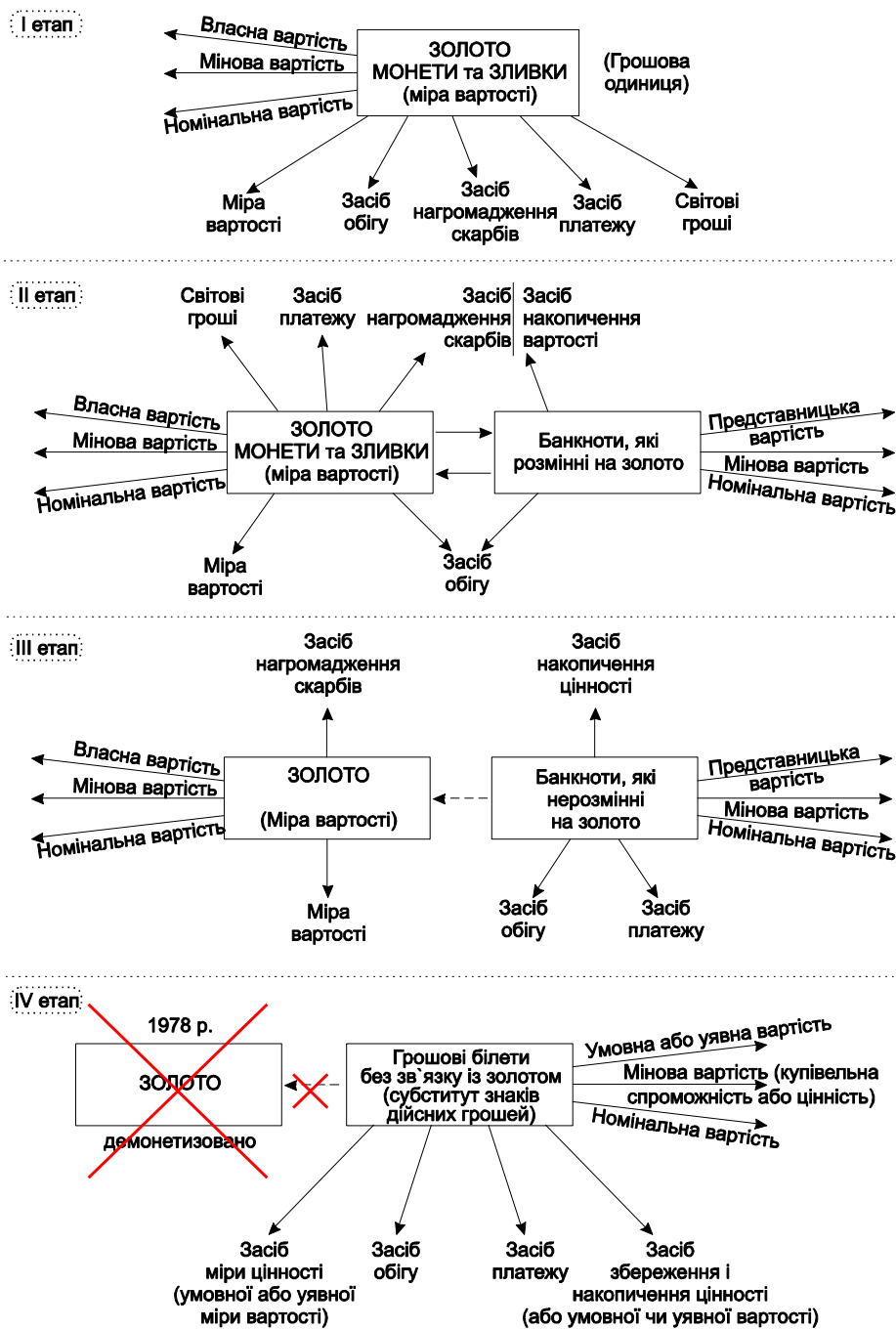

Рис. 1. Етапи еволюції існування золота як грошей

першому етапі функціонування золота як грошей воно поступово набувало розвитку та становлення таких функцій грошей як засіб платежу та функцію

світових грошей, бо функцію засобу платежу золоті гроші почали виконувати лише з розвитком кредиту, а функції світових грошей – з розвитком міжнародної торгівлі. Що же торкається функції нагромадження скарбів, то варто відмітити, що золоті монети та зливки, маючи високу власну вартість золота як товару, самі по собі вже являли скарби і, відповідно, золото як гроші мало можливість виконувати нагромадження скарбів.

Доречно сказати, що з початку використання золота як грошей виникає і золотий стандарт як вид **монетарної системи**, в якій основною одиницею розрахунків приймається визначена кількість **золота** (на відміну від срібла чи іншого металу), яка закріплена за національною грошовою одиницею країни законом (масштаб цін).

На другому етапі еволюції золота як грошей (рис. 1) поряд із золотими зливками та монетами в обігу з'являються і розмінні на метал банкноти¹ (як повноправні представники золота, вартості і грошей), які стали випускати банки як свої векселі (замість облікованих чи прийнятих ними в залог приватних комерційних векселів). З плином часу банкноти набули властивості загального засобу обігу, завдяки зобов'язанням банків обмінювати їх на золото відповідно за встановленими пропорціями. Посиленню ролі банкнот сприяла зміна їх децентралізованої емісії емісією одного центрального банку, які стали створюватися в Європі з початку ХУІІ сторіччя і забезпечувати сталість банкнот за допомогою законодавчих норм, регулюючи емісію банкнот відповідно до своїх (центрального банку) золотих запасів. На другому етапі еволюції грошей золото виконує всі функції грошей, а поряд з ним, банкноти, як повноправні представники золота, виконуючи функції засобу обігу, засобу платежу та засобу накопичення вартості, вільно обмінюються на золоті монети.

Третій етап функціонування золота як грошей характеризується тим, що з початком Першої світової війни золоті монети покинули обіг. Це означало, перш за все, що золото як гроші перестало виконувати функцію засобу обігу

¹ які на відміну від золотих грошей мали лише представницьку, а не власну вартість і тому були спроможні виконувати лише функції засобу обігу, засобу платежу та засобу накопичення *вартості* золотих грошей (а не нагромадження *скарбів*, бо вряд чи можна вважати боргові зобов'язання емітента скарбами).

(зберігаючи при цьому функцію міри вартостей!), по-друге, що золотомонетний стандарт припинив своє існування, в зв'язку із чим банкноти втратили вільну конвертацію їх у золоті монети і могли обмінюватися лише обмежено – на зливки золота, що означало перехід до золотозливкового стандарту. К завершенню Другої світової війни Бреттон-Вудська конференція встановлює офіційну ціну золота на рівні 35 доларів США за тройську унцію, що за своєю сутністю означало, що не банкноти, як *повноправні представники* золота набували представницької вартості закріпленої за ними кількості золота, а навпаки, вартість золота стала виражатися у паперових грошах-банкнотах без власної вартості — доларах США, який після Бреттон-Вудської конференції отримав офіційний статус резервної валюти, який до цього офіційно не надавався ні одній валюті світу, хоча неофіційно належав фунту стерлінгів. Заслуговує на увагу, що після Бреттон-Вудської конференції у світі встановився золотодевізний стандарт за яким золото вже не вивозиться/ввозиться з/в країни у якості купівельного і платіжного засобу для врегулювання сальдо її платіжного балансу і, відповідно, золото вже не виконує функції світових грошей, а в міжнародних розрахунках використовуються доларові банкноти (замість самого золота у функції засобу платежу).

Доречно, що надання Бреттон-Вудською конференцією долару США офіційного статусу резервної валюти, створило ключове протиріччя долара саме як резервної валюти, бо з одного боку постійне збільшення потреб міжнародної торгівлі вимагало безперервного збільшення обсягів банкотної маси, а з другого боку ця банкотно маса мала бути забезпеченою золотом. Таке протиріччя резервної валюти було сформульоване Робертом Тріффіном на початку шестидесятих років минулого сторіччя (тобто саме за часів існування золотого стандарту), отримавши назву «парадоксу» або «дилеми Тріффіна». Сутність цього парадоксу в умовах золотого стандарту пов'язана з тим, що країна-емітент резервної валюти має забезпечувати потребу в ній інших країн за умов, що банкноти резервної валюти забезпечені золотом, бо емісія банкнот понад існуюче золоте забезпечення підриває надійність резервної валюти і

створює кризу довіри до неї. Відповідно парадокс Тріффіна відображує існуючий взаємозв'язок і одночасно повну несполучність основних принципів обігу банкнот резервної валюти при золотому стандарті, за яким випущені до обігу банкноти повинні мати золоте забезпечення і разом з тим повністю забезпечувати інші країни необхідною їм кількістю резервної валюти. Після демонетизації золота¹, тобто після відміни золотого стандарту, парадокс Тріффіна отримав нову формулювання, за якою набуття валютою будь-якої країни статусу резервної валюти неодмінно потребує збільшення обсягу її емісії² (емісії незабезпечених золотом грошових білетів), а, слід, і неминуче падіння її цінності. Інакше кажучи, чим більше емітується грошових білетів резервної валюти державою-емітентом (яка повинна гарантувати достатній обсяг цих білетів для потреб усього світу), тим більше знецінюються ця резервна валюта і втрачається довіра до неї в усьому світі, що підтверджується сьогодні практикою існування долара США як резервної валюти, цінність якого безперервно зменшується³. І єдиним виходом з цієї ситуації для США як країни-емітента резервної валюти має бути перевищення швидкості вивозу капіталу понад імпортом товарів завдяки збільшенню емісії доларових грошових білетів резервної валюти, яке неминуче знецінює її. Заслуговує на увагу, що спробою вирішення «парадоксу Тріффіна» було створення МВФ у 1970 році штучної резервної валюти – СПЗ. Однак, на жаль, СПЗ не вирішили існуючої проблеми і, навіть, більш того, сьогодні вважається, що парадокс Тріффіна є діючим щодо будь-якої резервної валюти⁴, в тому числі і до СПЗ. Прямими наслідками цього парадоксу є відхід від конвертованості банкнот резервних валют у золото; створення СПЗ і, нарешті, демонетизація золота і виникнення сучасних кредитних грошей без зв'язку з золотом і власної

¹ тобто коли золото, втративши всі функції грошей, припинило своє існування у якості грошей, а разом з цим припинили своє існування і банкноти, як повноправні представники золота, і на зміну їм в усіх країнах світу прийшли грошові білети і монети без зв'язку із золотом.

² для забезпечення зростаючої потреби міжнародного товарного обороту необхідною масою резервних (незабезпечених золотом) грошей.

³ а державний борг США навпаки – збільшується.

⁴ хоча, у відповідності до ямайських поправок к Уставу МВФ офіційного статусу резервної валюти отримала лише колективна валюта СПЗ, в той час як жодна з національних валют не отримала юридичного статусу резервної валюти.

вартості. Отримання долларом США офіційного статусу резервної валюти, сприяло тому, що центральні банки усіх країн світу прагнуть мати у складі своїх золотовалютних резервів, перш за все, долари США, хоча само золото ще не втратило усіх функцій грошей і, як видно на рис. 1, зберігло лише ті їх функції, які випливають з існування у золота власної вартості, а саме, функції міри вартості та засобу нагромадження скарбів.

Врешті-решт, на четвертому етапі, остаточна¹ втрата золотом усіх функцій грошей означала його повну демонетизацію (в 1978 році), у зв'язку із чим на зміну золотим («дійсним» - за К. Марксом) грошам та їх знакам - повноправним представникам золота –банкнотам прийшли сучасні гроші у вигляді грошових білетів, які за своїм змістом є лише замінювачами банкнот або *субститутом знаків дійсних грошей*. Відповідно, у 1978 році була скасована офіційна ціна золота (35 доларів США за тройську унцію²), припинений обмін доларів США на золото (означаючи тим самим перетворення доларових банкнот в грошові білети сучасних кредитних грошей без власної вартості і зв'язку із золотом) і скасований золотий вміст будь-яких національних валют країн світу. Доречно, що підписання у 1978 році на Ямайській конференції усіма країнами-членами МВФ угоди «Про демонетизацію золота» означало, що золото як гроші взагалі припинило своє існування, бо офіційно лишилося усіх функцій грошей, в тому числі і функції міри вартостей³, в зв'язку із чим більше (згідно угоди «Про демонетизацію золота») *не має бути мірою вартостей, а, слід, і загальним еквівалентом вартості товарів*. З цього випливає, що з демонетизацією золота припинив своє існування і золотий стандарт як вид монетарної системи. За таких умов *грошовий ринок золота* припинив своє існування і перетворився в товарний ринок золота, підтверджуючи, тим самим, що сьогодні не існує золота

¹ «остаточна» тому, що золото ще задолго до Ямайської конференції поступово втрачало функції грошей і, перш за все, воно втратило (після Першої світової війни) одну з основних функцій грошей - функцію засобу обігу, бо золоті монети після Першої світової війни пішли з обігу практично у всіх країнах світу і в обігу залишилися лише банкноти. Після ж Другої світової війни золото втратило і таку функцію грошей як світові гроші, бо воно вже не ввозилося/вивозилося в/з країн «...у своїй первісній формі зливків благородних металів» [3, т. 23, с. 144] для їх використання у якості платіжного засобу в міжнародних розрахунках.

² хоча після відміни золотого забезпечення долара (ще в 1971 р., тобто задолго до Ямайської конференції), ціна золота стала на світовому ринку повільно збільшуватись і продовжує зростати і досі (табл. 1).

³ що ж торкається існування у золота можливості нагромаджувати скарби, то це є властивість золота саме як товару, а не функції грошей.

як грошей і, відповідно, воно вже не може виконувати роль загального еквіваленту вартості товарів. Зслуговує на увагу, що відміна золотих паритетів валют у 1978 році не створила помітного впливу на світову економіку, хоча вважалося, що без золота як мірила вартості національних грошей (тобто без загального еквіваленту вартості) не можна обійтись. Більш того, ціни самого золота виражаються в сучасних паперових грошах без власної вартості. До того ж більша частка видобутого у світі золота взагалі ніякого відношення до грошей не має і використовується як товар у відповідності до його споживчих властивостей. За таких умов вряд чи можна вважати, що золото продовжує виконувати функцію міри вартостей і грати роль загального еквіваленту вартості товарів, хоча при посиленні інфляції значення золота збільшується, але лише як тезавраційного товару і символу надійності та багатства. Але при гіперінфляції, коли грошові білети знецінюються в мільйони разів, можуть виникнути і локальні тимчасові форми «загального еквіваленту» у вигляді найбільш зажаданих споживчих товарів (солі, безину, сигарет, продовольчих талонів та інше), *але аж ніяк не золота*.

Як показало дослідження етапів функціонування золота як грошей, непереборні сили історичного розвитку світової економіки все ж таки витиснули золото з грошової сфери. А з того, що товарообмін не припинився, а, навіть, безперервно розширюється і потребує співпоставлення вартостей товарів і вираження їх цін, то сьогодні для вираження товарних цін використовуються саме сучасні кредитні гроші¹ у вигляді грошових білетів без власної вартості і зв'язку із золотом, що варто признати єдиним засобом на шляху економічного розвитку країн.

РОЛЬ СУЧАСНИХ ГРОШЕЙ

¹ Не можна не сказати, що сучасні кредитні гроші у вигляді грошових білетів та білонної монети варто розглядати як філософське поняття «перетвореної форми», бо сучасні кредитні гроші без власної вартості і зв'язку із золотом являють собою багаторазово перетворену форму загального еквіваленту вартості і хоч вони сьогодні і мають кредитну, а не товарну природу, їх все ж таки варто розглядати як *квазі-товарні* гроші. Бо в іншому випадку вони взагалі б не мали можливості, навіть, називатися грошима, тобто бути посередниками у товарообміні і виконувати одночасно функції міри цінності (замість функції міри вартості, яку виконувало лише золото як загальний еквівалент вартості) і засобу обігу.

В ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ КРАЇНИ

Роль сучасних грошей визначається тими функціями, які вони виконують, а саме, функцій засобу обігу, засобу платежу, засобу зберігання та накопичення цінності (за умов сталості грошей) та засобу міри цінності замість функції міри вартостей, яку виконувало лише золото.

Доречно, що механізм виконання сучасними кредитними грошима функції міри вартості широко обговорювався і обговорюється ще й досі у вітчизняній та пострадянській літературі, хоча сучасні гроші у вигляді грошових білетів, за умов відсутності в них власної вартості, виконувати функцію міри вартостей не можуть. Однак, маючи купівельну спроможність, сталі сучасні гроші без власної вартості і зв'язку із золотом можуть виконувати функцію міри цінності (тобто виражати товарні ціни своєю купівельною спроможністю в кожний конкретний період часу).

З того, що сучасні кредитні гроші усіх країн світу не мають аніякого зв'язку із золотом і тому не являються його повноправними представниками – банкнотами, можна зробити висновок про те, що сучасні кредитні гроші у вигляді грошових білетів є лише *субститутом банкнот* і так само як і банкноти не вимірюють вартості товарів своєю власною вартістю. Тобто сучасні гроші не можуть бути не лише загальним еквівалентом, а, навіть, і просто *еквівалентом вартості товарів*, бо виражають товарні ціни своєю цінністю (купівельною спроможністю), а не своєю вартістю, яка в них занадто мала¹ у порівнянні з їх номіналом, в зв'язку із чим нею можна нехтувати і вважати що сучасні гроші справжньої власної вартості не мають. Заслугує на увагу, що сучасні гроші мають кредитну, а не товарну природу, бо вони емітуються центральними банками країн або в порядку редисконування комерційних векселів, або в порядку рефінансування цінних паперів Уряду, в зв'язку із чим вони набувають або умовної, або, навіть, і уявної вартості (рис. 2 і 3).

¹ власна вартість сучасних грошей в різних країнах світу не перевищує 2,5 цента за грошовий білет будь-якого номіналу.

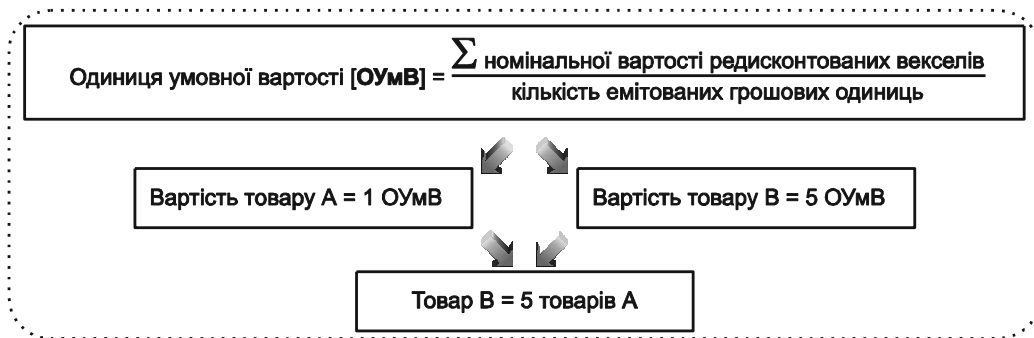

Рис.2. Схема набуття грошовими одиницями сучасних грошей умовної вартості

Як видно на рис. 2, кожна грошова одиниця сучасних грошей, емітованих в порядку редисконування комерційних векселів, набуває умовної вартості і, відповідно, стає одиницею умовної вартості (ОUmB), яка дорівнює номінальній вартості умовної одиниці товарної маси, вираженої номінальною вартістю комерційних векселів. За таких умов товарні ціни, як правило, стабільні, що виключає можливість інфляції¹.

При емісії ж грошей в порядку рефінансування цінних паперів Уряду, гроші набувають лише уявної вартості (рис. 3).

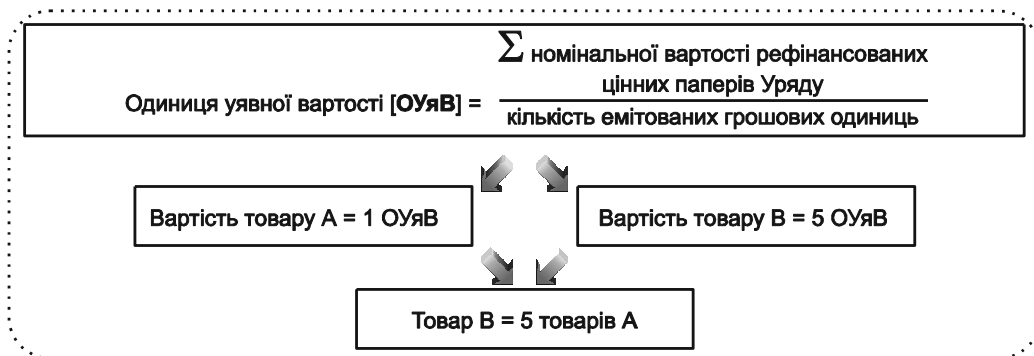

Рис. 3. Схема набуття грошовими одиницями сучасних грошей уявної вартості

Як видно на рис. 3, коли гроші емітуються у порядку рефінансування цінних паперів Уряду, які не мають власної вартості і забезпечуються лише авторитетом Уряду (як його боргові зобов'язання), то в цьому випадку кожна грошова одиниця набуває уявної вартості і, відповідно, стає одиницею уявної

¹ Однак коли гроші емітуються у порядку редисконтування комерційних векселів при вже існуючій інфляції, то в емітованих у цьому разі грошах уже врахований рівень їх знецінення.

Отформатировано: украинский

Отформатировано: подчеркивание, украинский

Отформатировано: украинский

Отформатировано: украинский

вартості (ОУяВ), яка визначається співвідношенням номінальної вартості рефінансованих цінних паперів Уряду до кількості емітованих грошових одиниць.

Викладене дозволяє зробити висновок про те, що грошові білети сучасних кредитних грошей будь-яких країн світу як *субститут банкнот* не тільки що не мають власної вартості, а, навіть, і не представляють вартості золота в грошовій одиниці (у вигляді масштабу цін), як це здійснювали банкноти.

За таких умов не можна не підкреслити, що сучасні кредитні гроші усіх країн світу, в тому числі і розвинених країн (чи регіонів), взагалі не можуть прирівнювати *вартості* товарів до своєї (умовної або, навіть, і уявної) вартості, як це притаманно *еквіваленту* вартості товарів і, відповідно, не можуть виконувати функції міри вартості. Що ж торкається *загального* еквіваленту вартості, який міг прирівнювати вартості будь-яких товарів світу до своєї вартості і, відповідно, виражати їх вартості своєю вартістю, то слід відмітити наступне. Перш за все, сьогодні національні гроші різних країн світу мають різну купівельну спроможність (при практично однаковій власній вартості грошових білетів, навіть, різних номіналів!). По-друге, за законом національні гроші кожної країни чи регіону (наприклад, ЄС) мають купівельну силу лише в межах її (його) кордонів, що означає неможливість будь-яких національних або регіональних грошей, включаючи резервні валюти, використовуватись на внутрішніх ринках інших країн (регіонів), як це було притаманно загальному еквіваленту вартості. З цього випливає, що золото назавжди втратило свою роль загального еквіваленту вартості товарів, а відміна у 1978 році офіційної ціни золота повністю легалізувала його вільну ціну. Що ж торкається сучасних кредитних грошей у вигляді грошових білетів, то вони так само як і неіснуючі сьогодні банкноти не можуть бути ані еквівалентом, ані загальним еквівалентом вартості товарів, але вони дозволяють створювати умовно (уявно) еквівалентний товарно-грошовий обмін без чого розвиток економіки будь-якої країни є неможливим.

РОЛЬ ЗОЛОТА В ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ КРАЇНИ В СУЧАСНИЙ ПЕРІОД

Золото як товар грає сьогодні дуже важливу роль у складі золотовалютних резервів (далі – ЗВР) центральних банків країн як реальний резервний засіб, ціни на який в довгостроковому періоді безперервно збільшуються (хоча на короткострокових інтервалах часу відмічається їх постійне коливання). До того ж роль золота як реального резервного активу визначається ще й тим, що усі його держателі завжди мають можливість продажу цього резервного активу у будь-який момент часу на *ринках золота* як і будь-якого товару за валюту¹. Тому золотий резерв – це єдиний вид резерву, який сьогодні, перш за все, при необхідності може бути швидко перетворений у форму міжнародного платіжного засобу (валюту), а, по-друге, має високу ціну, визначаючи багатство його власника. Що ж торкається валютної складової ЗВР країн, то вона після демонетизації золота з економічної точки зору уявляє собою лише боргові зобов'язання країн-емітентів і тому ніяким чином не може розглядатися як реальний та надійний вид багатства (бо вряд чи боргові зобов'язання будь-якої країни, можуть розглядатися як реальне багатство). Однак, разом з тим, валютна складова ЗВР є вже купівельним і платіжним резервом центрального банку і, слід, негайно може бути використана у міжнародних розрахунках. Зрозуміло, що валютні резерви знецінюються, можуть бути за різних умов заморожені урядом країни-емітенту чи використовуватися ним як засіб економічного тиску. З цього випливає, що найбільш надійним у складі ЗВР центральних банків країн все ж таки є накопичений резерв золота. Саме тому розвинені країни накопичують у своїх ЗВР, перш за все, золото, яке можна завжди перетворити у валюту, тобто у міжнародний платіжний або купівельний засіб.

Варто підкреслити, що усе видобуте у світі золото, ніякого відношення до грошей сьогодні не має і використовується чи як частка ЗВР центральних

¹ яка вільно використовується на головних *валютних ринках* світу і виконує функцію засобу платежу у міжнародних розрахунках.

банків країн (як ознака їх надійності), чи як товар у різних видах промисловості (і, перш за все, у ювелірній), чи тезаврується приватними особами як скарби, особливо у періоди посилення інфляції (табл. 1).

Таблиця 1

Ціни на золото, його пропозиція та попит у світі у 1970-2010 рр. [4, 5]

Показники	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010
Середня світова ціна (\$ / oz)	44	131	613	348	383,6	384	279	441	1220
Пропозиція золота (світовий видобуток з надр плюс золотий лом, тонн ¹)	1253	910	896	1058	2664	2916,0	3408	3439	4312
Попит на золото (світове споживання), тонн, в т. числі:	1366	974	547	1219	2683	3294	3657	3149	2479
Ювелірний та промисловий попит, тонн	1366	974	547	1219	2683	3294	3657	3149	2479
Продано (+) або куплено (-) центральними банками та приватними інвесторами	+113,3	+64,2	-349,0	-161,0	+19	+378	+249	-290	-1833
<i>Баланс (пропозиція – попит), тонн</i>	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Світовий попит у % до пропозиції	109,0	107,0	61,0	115,2	100,7	113,0	107,3	91,6	57,5

Як видно з даних табл.1, середня світова ціна на золото за досліджуваний сороколітній період збільшилася майже в 30 раз, в той час як його пропозиція (включаючи не тільки його видобуток з надр, а й золотий лом) збільшилася лише в 3,4 рази. Основний попит на золото у світі (70-90%) має ювелірна промисловість², попит якої в більшості з досліджуваних років задовольнявся за

¹За 1970-1985 рр. данні лише про видобуток золота з надр (без золотого лому). Заслугує на увагу, що основна частка в пропозиції золота припадає на його видобуток з надр. Але обсяги видобутку золота є дуже інертні, тому пропозиція золота щорічно має відносно невеликі коливання, які значно нижчі ніж пропозиція золотого лому або продаж золота банками та інвесторами.

² і лише незначна частка належить електронній промисловості, стоматології та приватним інвестиціям.

рахунок продажі золота центральними банками та приватними інвесторами. Однак в останні роки досліджуваного періоду, особливо у 2010 році, центральні банки та приватні інвестори вже не продавали, а навпаки – купували золото, до того ж у розмірах, які склали майже $\frac{3}{4}$ усього світового споживання золота. Це дозволяє зробити висновок про те, що рост цін на золото відкриває перед центральними банками та приватними інвесторами можливість купувати і продавати золото за високими ринковими цінами, що свідчить про те, що роль золота як засобу створення і нагромадження скарбів, зростає. А з того, що обмежувати цю властивість золота-товару не можна ніякими міжнародними угодами, то і МВФ нічого не говорить про роль золота як засобу міжнародних резервів. Не можна не сказати про те, що сьогодні більша частина золота знаходиться в сфері приватного сектору, а в державних сховищах зосереджено лише чверть від загальної маси золота, накопиченого у світі (близько 170 тис. тонн). Наприклад, наприкінці 2011 року запаси золота в ЗВР усіх країн світу склали 30,7 тис. тонн; 10,8 тис. тонн припадало на країни «зони євро»; золотий запас США (найбільший у світі) складав 8,1 тис. тонн; МВФ – 2,8 тис. тонн; Росії – 852 тонни, України – 27,9 тонн [2]. Деякі країни (Камерун, Гондурас, Монголія, Естонія) мають золоті резерви, які не перевищують однієї тонни, а деякі країни (Гаїті, Бурунді) взагалі не мають золотого запасу.

Варто відмітити, що окремі вчені вважають, що «...Золоті резерви – це частина національного багатства, яка знаходиться у *максимально ліквідній формі* і може бути використана при регулюванні платіжного балансу та здійсненні міжнародних розрахунків.» [7, с.48, курсив Л.Р.]. Не можна не погодитись з тим, що наявність значної частки золота в золотовалютних резервах центрального банку країни є надійною запорукою його надійності і можливості підтримки країною своєї міжнародної ліквідності. Однак тому, що золото втратило функцію світових грошей (за якою воно мало бути, перш за все, купівельним і платіжним засобом), сьогодні не можна вважати золоті резерви країни як такі, які знаходяться у «максимально ліквідній формі», бо в цьому разі золото *вже* мало би бути купівельним і платіжним засобом. Але

воно, на жаль, втратило спроможність само по собі бути купівельним або платіжним засобом в міжнародних розрахунках ще задолго до Ямайської конференції. Тому центральному банку країни для отримання необхідної суми купівельних або платіжних засобів (валюти) для врегулювання сальдо платіжного балансу необхідно *спершу продати* золото за таку валюту, яка вільно використовується на головних валютних ринках світу і лише потім купленою валютою погашати свою міжнародну заборгованість. За таких умов вряд чи можна вважати, що золоті резерви країни знаходяться у максимально ліквідній формі, тобто відносяться до зовсім ліквідних активів, які *вже* є і купівельним, і платіжним засобом. Однак те, що чималі суми золотих резервів центрального банку країни є надійною гарантією її міжнародної ліквідності важко заперечувати.

Уваги, на наш погляд, заслуговує і питання про зберігання золота фізичними особами на банківських вкладах в Україні. Якщо виходити з того, що законодавство України під вкладом розуміє «...*кошти в готівковій або безготівковій формі у валюті України або в іноземній валюті*», які залучені банком від вкладника (або які надійшли для вкладника) на умовах договору банківського вкладу (депозиту), банківського рахунку або шляхом видачі іменного депозитного сертифіката, включаючи нараховані відсотки на такі кошти» [1, ст.2, курсив Л.Р.], то зрозуміло, що *зберігання у вкладах золота або інших банківських металів у банках* на умовах договору вкладу, рахунку або іменного депозитного сертифікату законом не передбачено. Разом з тим, Положення НБУ «Про здійснення операцій з банківськими металами» надає уповноваженим банкам право залучати на вклади (депозити) банківські метали [6, ст. 2.1] та приймати їх від клієнтів для зарахування на рахунки [6, ст.5.2 г]. За таких умов банки прагнуть якомога більше залучити вкладників золота, пропонуючи їм отримання доходу за вкладом, перш за все, за рахунок росту цін на золото¹, що на відміну від валютного вкладу робить дуже привабливим

¹ хоча ціни на золото на короткостроковому інтервалі часу безперервно коливаються і, зокрема, на початку 2013 року мають тенденцію до зниження [9].

вклад у золоті (хоча банки пропонують по таким вкладам лише 4 %, в той час як по доларовим депозитам 8%). Це означає, що за вклад в 3,125 унції (практично 100 г) золота по ціні у середньому в 1600 \$/oz, вкладник отримає лише 200 доларів річного доходу ($1600 \times 3,125 \times 4 / 100$), в той час як по валютному вкладу в тій же самій сумі (5000 ам.доларів) він отримає двічі більше (400 доларів). До того ж, Закон України про фонд гарантування вкладів фізичних осіб не гарантує вкладнику компенсації по металевому вкладу у разі банкрутства банку. За таких умов вряд чи вкладники будуть зацікавлені в зберіганні золото на вкладах у банках. Тому, на наш погляд, Уряду України разом з її центральним банком необхідно привести до відповідності законодавчу та нормативну базу, яка стосується залучення банками до вкладів золота, а банкам більш відповідально підходити до встановлення процентних ставок по золотих вкладах фізичних осіб. Такі міри безумовно зацікавлять вкладників у зберіганні свого золота на депозитних рахунках у банках, що, в свою чергу, дасть можливість банкам створювати золоті резерви.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи сказане варто відмітити, що не глядячи на те, що золото, втратило всі функції грошей і сьогодні не грає ролі загального еквіваленту, його роль в економіці країн як частки їх ЗВР важко переоцінити, бо воно гарантує країнам у будь-який момент часу надійність в їх міжнародній ліквідності. Не випадково розвинені країни накопичують золоті резерви, в той час як країни що розвиваються – іноземну валюту.

Що ж торкається ролі сучасних кредитних грошей в економічному розвитку країн, то варто відмітити, що саме вони (без власної вартості і зв'язку із золотом) сприяють розвитку грошово-кредитних відносин в країні і реалізації виробленого в ній ВВП. За таких умов можна констатувати, що і золото, і грошові білети сучасних кредитних грошей без власної вартості і зв'язку із золотом грають сьогодні кожен свою (яка склалася в процесі еволюції золота як грошей) дуже важливу роль в економічному розвитку кожної країни.

Література

1. Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23.02.2012 № 4452-VI (Ред. від 04.11.2012).
2. Запасы золота в золотовалютных резервах стран мира. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://finnotes.com/world-reserves-gold-3-2011.html>
3. Маркс К. і Енгельс Ф. Твори / К. Маркс, Ф. Енгельс. – К.: Державне видавництво політичної літератури УРСР. - 1963.
4. Мировое производство, потребление золота и цены.– [Електронний ресурс]. – Режим доступу: artc-derzhava.ru»Золото» Объемы мирового производства
5. Мировой рынок золота. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ereport.ru»
6. Положення НБУ «Про здійснення операцій з банківськими металами» № 325 від 06.08.2003 (Ред. від 23.08.2012).
7. Полозенко Д. // Вісник НБУ, 2013, № 1. – С. 46-48.
8. Triffin R. *Our International Monetary System: Yesterday, Today and Tomorrow* / R.Triffin. – New York: Random House, 1968. – 192 p.
9. Цена на золото сегодня. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fx-commodities.ru/category/gold/>